

— 2. *Bazala V.*: Dokumenti o zdravstvu u Vojnoj Krajini, naročito o takozvanom kužnom kordonu. *Acta historica medicinae pharmaciae veterinae*, I, 2, 1961, 64; — 3. *Zivojinović D.*: Požarevački ugovor u svetlosti političkih zbivanja u Evropi (1715—1720). *Zbornik Istor. muzeja Srbije*, 7, 1970, 197—205; — 4. *Rothenberg G. E.*: *The Military Border in Croatia, 1740—1881. A Study of an Imperial Institution.* Chicago-London, 1966 46; — 5. Desilo se da je iste godine kuga prodrla u Krajinu i osetila se čak u Beču (*Bazala V.*: *Calendarium Pestis* (II) *Acta histor. med. pharm. vet.*, II, 1962, 78); — 6. Straža je imala sledeće dužnosti: prvo da spreči svakog da pređe granicu, pošto je svako bio obavezan da prođe kroz karantin, i drugo, da brani Carstvo od bilo kakvog napada, da sprečava krijumčarenje itd. (*Ilić T.*: *Austrijska Vojna granica i sanitetski kordon.* *Zbornik neobjavljenih radova saopštenih u Sekciji za istoriju medicine i farmacije SLD*, II, Beograd, 1965, 206; — 7. Godine 1739. kuga je stigla u dolinu Moslavine i Požege, a 1743. pojavila se u području Jasenovac-Kostajnica-Sisak-Petrinja i 1774. stigla čak u Zagreb (*Bazala V.*: Dokumenti o zdravstvu u Vojnoj krajini. *Acta hist. med. pharm. vet.*, I, 2, 80); — 8. Za živopisan opis: *Panić* — *Surep M.*: Kad su živi zavideli mrtvima, Beograd, 1963, 194—195; — 9. Protokol opštine iriške, *Manuscript 682*, fol. 206, N. biblioteka u Sarajevu, Sarajevo, *Ilić*, Op. Loc. 207; — 10. *Panić* — *Surep*, Op. cit., 195; — 11. *Savković J.*: Pregled postanka, razvitka i razvojačenja Vojne granice (Od XVI veka do 1873. godine). Novi Sad, 1964, 156; — 12. *Ibid.*, 156, *Ilić*, Op. loc., 210; — 13. *Ilić*, *Ibid.* 210—211; — 14. *Rothenberg*, Op. cit., 47, *Savković*, Op. cit. 157—158; 15. *Bazala*: Dokumenti o zdravstvu . . ., *Acta med. pharm. vet.*, I, 2, 66-69. Ovaj zaokret u trgovini prema Mletačkoj Dalmaciji koja nije bila zaštićena od kuge uneo je u nju bolest, prouzrokujući katastrofalne posledice; — 16. Za izvrstan opis i analizu ovih elemenata: *Zivković J.*, *Milanković P.* i *Prica R.*: Zdravstvene prilike u području Petrovaradina početkom XIX veka i osnivanje bolnice u Sremskoj Mitrovici. *Acta hist. med. pharm. vet.*, IX, 1—2, 1969, 175—176. *Popov R.*: Higijenske prilike i zdravstveno zakonodavstvo XVIII veka u Bačko-bodroškoj županiji, *Ibid.*, 187—190; — 17. Na primer, lekari su morali da pregledaju svaku kravu ili svinju pre klanja. Bez njihove dozvole meso se nije smelo prodavati; — 18. *Popov*: Higijenske prilike. *Acta hist. med. pharm. vet.*, 193—195. *Tadić R.*: Udeo Vojvodine u razvoju naše preventivne medicine od 1701. do 1941. *Acta hist. med. pharm. vet.*, IX, 1—2, 1969, 163—170; — 19. *Popov*: *Ibid.*, 194; — 20. *Bazala*: *Calendarium Pestis* (II). *Acta hist. med. pharm. vet.*, II, 2, 1962, 81; — 21. *Ilić T.*: Zdravstvene prilike u Pančevu krajem XVIII i početkom XIX veka. *Acta hist. med. pharm. vet.*, II, 2, 1962, 127—128.

A CONTRIBUTION TO A STUDY OF MILITARY BORDER AND ITS SANITARY ORGANIZATION IN THE XVIIIth CENTURY

Dragan ŽIVOJINOVIĆ

In this study the author argues that the establishment of the Military Border, along the Austro-Turkish frontier, had far-reaching effects and consequences for the social and economic advancement of the entire region. The laws and regulations emanating from Vienna transformed provinces along the Border into wasteland or fertile and habitable areas.

The sanitary system of the Military Border was an integral part of the defensive organization set up by the Habsburgs. It was constantly being improved and perfected. It played a particular role throughout the XVIIIth century. Rarely it failed to comply with the expectations of the Empire.

However, as an imperial institution, the Military Border produced certain unexpected and hardly desirable results. Because of its stiffness and rigidity, the Military Border brought economic disaster to certain regions and provinces of the Empire (Lika, Banija, Kordun, Krbava). It even proved to be ruinous for Vienna financially. Yet the desire to prevent diseases from spreading throughout the Empire gained in strength, and only small corrections were made in the system. On the other hand, newly acquired territories in the southern part of the Empire, notably Voivodina, did not share this bleak lot. The new military organization transformed this virtually uninhabitable area into a booming and important producer of many products. Over one hundred year period, the inhabitants went through a process of transforming themselves as well into the intellectual and cultural leaders of the Serbian nation.

NATALITET I MORTALITET DECE NA TLU DANAŠNJE VOJVODINE U PRVOJ POLOVINI XIX VEKA

(Prethodna istraživanja)

Petar MIKIĆ

Kao što se iz podnaslova vidi, reč je o prethodnim istraživanjima, znači jednoj vrsti istraživačkog rekognosciranja na temu nataliteta i mortaliteta dece na tlu današnje Vojvodine, u prvoj polovini XIX veka, a s posmatranjem opšteg mortaliteta. Shodno ovome, mene je kao pedijatra pre svega interesovalo pitanje mortaliteta dece prema opštem mortalitetu ili, u daljoj konsekvenci gledano, problem negativnog priraštaja.

Metodologija istraživačkog postupka

Za proučavanje ove materije neophodno je uvažiti sledeće metodološke principe:

I Posmatranje relativno mirnog perioda — bez ratova;

II Manja učestalost epidemija, kojih je u XVIII veku bilo mnogo i što se reflektovalo i tokom prve polovine XIX veka;

III Vreme bez većih elementarnih i drugih nepovoljnih pojava, kao što su: gladi, poplave i dr.;

IV Dostupnost i očuvanost izvora.

Namera je, kao što se iz postavljenoga vidi, da se istraživanjima obuhvata što je više moguće tzv. normalno vreme. Vreme u kojem će se natalitet i mortalitet, uopšte, a posebno mortalitet dece pokazati u punom svetlu društveno-ekonomskih, a posebno i medicinskih prilika. Prilazeći istraživanju nataliteta i mortaliteta dece u naznačenom vremenu, pisac je svestan da su tu delovali mnogi faktori, kao što su npr. sistem opštih društvenih odnosa, životni standard, kulturni nivo, higijenske prilike, obim medicinske zaštite, kao i ukupan sistem razvoja medicinskih nauka u ovoj eposi. Ovo su faktori o kojima se ne bi sada posebno govorilo (biće to učinjeno kada se čitav rad konačno oformi), mada ih uvek treba imati na umu.

Kako je reč o delu veće celine namera je da se na konkretnom materijalu provere metodološki principi u obradi materije i da se, istovremeno, prikažu i neki od rezultata samih istraživanja. Prema tome, prikazani materijal ima funkciju reprezentativnih uzoraka, što znači da su za posmatranje odabrana takva mesta koja su po svom pravnom, društveno-političkom, etničkom položaju i sl. u onovremenoj Austriji u stanju da pruže presek pri-

lika na tlu današnje Vojvodine (Vojna granica, provincijal, privilegovano mesto, slobodni kraljevski grad). Vodio se, takođe, računa da budu zastupljena mesta iz sve tri osnovne regije današnje Vojvodine (Srem, Banat i Bačka).

Pored toga što se vodilo računa da izabrana mesta mogu da pruže dosta sigurnu sliku o natalitetu i mortalitetu tla današnje Vojvodine, obračuna je pažnja na to da broj uzoraka bude dovoljan za izvođenje i nekih opštijih zaključaka (ukupno je zabeleženo 12.680 rođenih i 13.541 umrla osoba).

Izvori

Kao izvor poslužile su matične knjige rođenih i umrlih koje na ovom području počinju da se vode 30-ih godina XVIII veka, ali bez naznaka godina starosti umrlih osoba. Modernije, a to znači i iscrpnije vođenje ovih knjiga počinje od kraja 20-ih godina XIX veka, kada se u posebne rubrike beleže podaci o starosti umrlih, pa i o nekim, istina dosta primitivnim naznakama bolesti od kojih su te osobe umrle. Ove beleške su, sudeći po načinu zapisivanja, bile više rezultat izjava srodnika nego što su to stručne medicinske dijagnoze date od strane lekara. Po svojoj provincijalnoj pomenuti izvori potiču iz Arhiva Vojvodine Srem. Karlovci, Arhiva SANU u Srem. Karlovcima — Patrijaršijsko-mitropolitiski arhiv, regionalnih arhiva i crkvenih arhiva. Opšta karakteristika arhivske građe je nejednaka očuvanost matičnih knjiga, jer one nisu očuvane u čitavom kontinuitetu, tako da između pojedinih godina »zjape čitave provalije«. Uočljivo je da pri vođenju knjiga nije uvek bilo dovoljne uniformisanosti, ni preciznosti, što je, bez sumnje, zavisilo i od lica koja su ih vodila. Često u njima nedostaju baš podaci koji su za ovu vrstu posla od prvostepene vrednosti, a to su godine starosti umrlih lica.

Način rada

Iz matičnih knjiga rođenih i umrlih ispisivani su podaci o natalitetu i mortalitetu dece za svaku godinu i svako mesto posebno. Ispitivanja su vršena u orgovarajuće tipske formulare, s tim što je posebna pažnja poklonjena da se, ukoliko podaci postoje, zabeleži mortalitet u razvrstanom vidu u prvoj nedelji, prvom mesecu i prvoj godini, a zatim za svaku godinu daljeg uzrasta do 14. godine. (Prostor ne dozvoljava da se sve to pokaže tako da će se podaci u ovom slučaju nešto sažeti). U ispisivanju podataka išlo se na to da se oni verno prenesu iz izvora, što govori o tačnosti ispisivanja, ali što ne znači i apsolutnu tačnost, jer su podaci koje su sveštenici beležili uzimani isključivo na bazi izjava roditelja ili bližih srodnika umrle osobe, pa su tu moguća manja odstupanja.

Diskusija

Ispisani materijal sređen je u okvirima odgovarajućih tabela, pa se već i na osnovu toga može ponešto reći:

— Pada u oči da je mortalitet ukupno gledano premašivao natalitet, te se vrlo često nalazimo u negativnom priraštaju; od 84 posmatrane godine ukupno 33 daju negativan, a 51 pozitivan priraštaj. Međutim, ono što ostaje kao apsolutna vrednost je da godine s negativnim priraštajem toliko

TABELA 1.

ALEKSANDROVO 1827 — 1845.

	1827.	1828.	1829.	1830.	1831.	1837.	1842.	1844.	1845.	Svega
Rođeno	44	34	36	31	32	28	29	44	42	320
Umrlo	28	26	30	49	74	54	42	33	21	357
Odnos rođeni/umrli	1,57	1,31	1,20	0,63	0,43	0,52	0,69	1,33	2,00	0,90
Umrli 0—14 g. — broj	22	19	18	25	29	28	24	19	15	199
Umrli 1. g. — broj	78,57	73,07	60,00	51,02	39,18	51,58	57,14	57,57	71,42	55,74
Umrli 1. g. — % od ukup.	16	8	9	12	16	14	17	14	10	116
Umrli 2—7 g. — broj	57,14	30,76	30,00	24,18	21,62	25,92	40,47	42,42	47,61	32,49
Umrli 2—7 g. — % od ukup.	72,72	42,10	50,00	48,00	55,17	50,00	70,83	73,68	66,66	58,29
Umrli 8 g.	2	3	1	2	3	4	3	2	4	24
Umrli 9 g.	2	2	—	2	2	3	1	2	1	15
Umrli 10 g.	—	1	5	5	3	1	—	1	—	16
Umrli 11 g.	—	1	2	1	—	1	1	—	—	6
Umrli 12 g.	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2
Umrli 13 g.	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Umrli 14 g.	4	8	8	11	8	9	6	5	5	64
Umrli 2—7 g. — broj	14,28	30,76	26,66	24,44	10,81	16,66	14,28	15,15	23,80	17,92
Umrli 2—7 g. — % od ukup.	118,18	42,10	44,44	44,00	27,58	32,14	25,00	26,31	33,33	32,16
Umrli 8 g.	—	—	1	—	1	—	—	—	—	2
Umrli 9 g.	1	1	—	1	1	1	—	—	—	2
Umrli 10 g.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Umrli 11 g.	—	1	—	1	2	1	1	—	—	3
Umrli 12 g.	—	1	—	—	—	2	—	—	—	4
Umrli 13 g.	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3
Umrli 14 g.	1	3	1	2	1	5	1	—	—	2
Umrli 8—14 g. — broj	2	3	1	2	5	5	1	—	—	19
Umrli 8—14 g. — % od ukup.	7,14	11,53	3,33	4,08	6,75	9,25	2,38	—	—	5,32
Umrli 8—14 g. — % od 0—14	9,09	15,78	5,55	8,00	17,24	17,85	4,16	—	—	9,54

TABELA 2

ALBRECHTSDORF 1827—1839.

	1827.	1828.	1829.	1830.	1831.	1832.	1833.	1835.	1836.	1837.	1838.	1839.	Svega
Rođeno	78	70	91	96	78	99	105	106	121	84	123	133	1,184
Umrlo	46	45	48	50	157	23	42	46	136	66	78	67	804
Odnos rođeni/umrli	1,70	1,55	1,89	1,92	0,50	4,30	2,50	2,30	0,89	1,27	1,57	2,00	1,50
Umrli 0—14 g. — broj	30	29	32	32	73	10	34	47	79	37	57	48	508
% od ukup.	65,21	64,44	66,66	64,00	46,49	43,47	80,95	100,00	58,08	56,06	73,07	74,64	63,18
Umrli 1 g. — broj	15	17	29	21	35	4	25	39	34	25	37	35	316
% od ukup.	32,60	37,77	60,41	42,00	22,29	17,30	59,52	84,78	25,00	37,87	47,43	52,23	39,30
% od 0—14	50,00	58,62	90,62	65,62	47,49	40,00	73,52	82,97	43,03	67,56	64,91	72,91	62,20
Umrli 2 g.	3	4	—	3	7	1	5	4	15	6	9	4	61
Umrli 3 g.	1	2	2	3	1	—	—	1	5	2	1	2	20
Umrli 4 g.	2	1	1	—	8	2	1	1	8	2	1	—	27
Umrli 5 g.	—	—	—	2	7	2	1	1	3	—	4	1	21
Umrli 6 g.	1	1	—	1	4	—	1	1	3	—	1	1	14
Umrli 7 g.	3	2	—	—	3	—	1	—	4	—	—	1	14
Umrli 2—7 g. — broj	10	10	3	9	30	5	9	8	38	10	16	9	157
% od ukup.	21,73	22,22	6,25	18,00	19,10	8,69	21,42	17,39	27,94	15,15	20,15	13,13	19,52
% od 0—14	33,33	34,48	9,37	28,15	41,09	50,00	26,47	17,02	48,10	27,02	28,07	18,75	30,90
Umrli 8 g.	1	1	—	—	2	1	—	—	4	—	—	—	9
Umrli 9 g.	1	—	—	—	3	—	—	—	1	1	1	1	8
Umrli 10 g.	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2
Umrli 11 g.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Umrli 12 g.	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	4
Umrli 13 g.	2	1	—	1	1	—	—	—	—	1	1	1	8
Umrli 14 g.	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Umrli 8—14 g. — broj	5	2	—	2	8	1	—	—	7	2	4	4	35
% od ukup.	10,86	4,44	—	4,00	5,09	4,34	—	—	5,14	3,03	5,12	5,97	4,55
% od 8—14	16,66	6,80	—	6,25	10,95	10,00	—	—	8,86	5,40	7,01	8,33	6,88

TABELA 3.

PANČEVO 1826—1828.

	1826.	1827.	1828.	Svega
Rođeno	388	282	288	958
Umrlo	222	294	390	906
Odnos rođeni/umrli	1,84	0,95	0,72	1,05
Umrli 0—14 g. — broj	137	146	182	465
% od ukup.	61,71	49,65	44,66	50,99
Umrli 1 g. — broj	88	95	91	274
% od ukup.	39,63	32,31	23,33	30,24
% od 0—14	64,23	60,06	50,00	59,30
Umrli 2 g.	11	13	24	48
Umrli 3 g.	9	9	18	36
Umrli 4 g.	10	7	9	26
Umrli 5 g.	5	3	15	23
Umrli 6 g.	5	3	7	15
Umrli 7 g.	1	3	2	6
Umrli 2—7 g. — broj	41	38	75	154
% od ukup.	18,46	12,92	19,23	16,99
% od 0—14	29,92	26,02	41,20	33,33
Umrli 8 g.	—	2	5	7
Umrli 9 g.	—	—	2	2
Umrli 10 g.	—	—	2	2
Umrli 11 g.	2	2	5	9
Umrli 12 g.	4	2	1	7
Umrli 13 g.	—	2	1	3
Umrli 14 g.	2	3	—	5
Umrli 8—14 g. — broj	8	13	16	37
% od ukup.	3,60	4,42	4,10	4,08
% od 0—14	5,83	8,90	8,79	8,00

TABELA 4.

BAČKA PALANKA 1828 — 1848

	1828.	1830.	1831.	1839.	1845.	1845.	1848.	Svega
Rođeno	150			161	138	160	168	198
Umrlo	111			108	189	151	128	150
Odnos rođeni/umrli	1,35			1,49	0,73	1,06	1,31	1,32
Umrli 0—14 g. — broj	61			59	79	108	70	100
%	54,95			54,62	41,79	71,52	54,68	66,66
Umrli 1 g. — broj	26			30	39	59	31	39
% od ukup.	23,42			20,63	39,07	24,21	24,21	26,00
% od 0—14	42,62			50,84	49,36	54,62	44,28	39,00
Umrli 2 g.	11			12	9	19	15	13
Umrli 3 g.	6			7	6	9	11	14
Umrli 4 g.	6			4	3	4	1	7
Umrli 5 g.	3			—	6	9	4	4
Umrli 6 g.	4			—	4	3	1	8
Umrli 7 g.	2			2	2	—	3	5
Umrli 2—7 g. — broj	32			25	30	44	35	51
% od ukup.	28,82			23,14	15,87	26,49	27,34	34,00
% od 0—14	52,45			42,37	37,97	37,03	50,00	51,00
Umrli 8 g.	—			1	4	—	1	6
Umrli 9 g.	—			2	3	1	—	1
Umrli 10 g.	1			—	—	—	2	2
Umrli 11 g.	—			—	—	—	1	4
Umrli 12 g.	—			—	1	2	—	—
Umrli 13 g.	1			1	1	1	—	1
Umrli 14 g.	1			—	—	—	—	—
Umrli 8—14 g. — broj	3			4	10	5	4	10
% od ukup.	2,70			3,70	5,29	3,31	3,12	6,66
% od 0—14	4,91			6,77	12,65	4,62	5,71	10,00
Umrli 15 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 16 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 17 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 18 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 19 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 20 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 21 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 22 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 23 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 24 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 25 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 26 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 27 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 28 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 29 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 30 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 31 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 32 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 33 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 34 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 35 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 36 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 37 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 38 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 39 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 40 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 41 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 42 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 43 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 44 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 45 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 46 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 47 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 48 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 49 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 50 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 51 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 52 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 53 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 54 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 55 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 56 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 57 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 58 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 59 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 60 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 61 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 62 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 63 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 64 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 65 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 66 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 67 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 68 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 69 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 70 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 71 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 72 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 73 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 74 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 75 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 76 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 77 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 78 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 79 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 80 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 81 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 82 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 83 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 84 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 85 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 86 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 87 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 88 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 89 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 90 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 91 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 92 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 93 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 94 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 95 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 96 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 97 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 98 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 99 g.	—			—	—	—	—	—
Umrli 100 g.	—			—	—	—	—	—

TABELA 5.

ADA 1829—1833.

	1829.	1830.	1833.	Svega
Rođeno	87	72	84	243
Umrlo	77	105	74	256
Odnos rođeni/umrli	1,12	0,68	1,13	0,95
Umrli 0—14 g. — broj	39	57	47	143
%	50,64	54,28	63,51	55,85
Umrli 1 g. — broj	18	23	25	66
% od ukup.	23,37	21,90	33,78	25,78
% od 0—14	46,15	40,35	53,19	46,15
Umrli 2 g.	3	10	9	22
Umrli 3 g.	9	8	4	21
Umrli 4 g.	3	4	1	8
Umrli 5 g.	1	4	1	6
Umrli 6 g.	2	—	5	7
Umrli 7 g.	1	1	1	3
Umrli 2—7 g. — broj	19	27	21	67
% od ukup.	24,67	25,71	28,37	26,17
% od 0—14	48,71	47,36	44,68	46,85
Umrli 8 g.	—	2	1	3
Umrli 9 g.	—	1	—	1
Umrli 10 g.	—	1	—	1
Umrli 11 g.	—	—	—	—
Umrli 12 g.	1	1	—	2
Umrli 13 g.	1	—	—	1
Umrli 14 g.	—	2	—	2
Umrli 8—14 g. — broj	2	7	1	10
% od ukup.	2,59	6,66	1,35	3,90
% od 0—14	5,12	12,28	2,12	6,99

TABELA 6.

BAČKI BRESTOVAC 1823 — 1848.

	1823.	1829.	1830.	1831.	1834.	1835.	1836.	1837.	1838.	1839.	1841.	1845.	1846.	1848	Svega
Rođeno	84	75	97	61	75	75	75	55	98	74	71	72	60	64	1.035
Umrlo	51	87	67	88	79	72	145	72	53	61	54	38	60	40	967
Odnos rođeni/umrli	1,65	0,86	1,45	0,69	0,95	1,04	0,52	0,76	1,85	1,21	1,31	1,90	1,00	1,60	1,07
Umrli 0—14 g. — broj	33	70	44	53	47	41	53	40	35	44	33	23	38	27	586
%	64,70	80,45	65,67	60,22	59,49	56,94	40,00	55,55	66,03	72,13	61,11	60,52	63,33	67,50	60,59
Umrli 1 g. — broj	18	33	25	31	21	21	18	23	24	24	18	11	20	14	301
%	35,29	37,93	37,31	35,22	28,58	29,16	12,41	31,91	45,28	39,34	33,33	28,94	33,33	35,00	31,12
% od ukup.	54,54	47,14	56,81	58,49	44,68	51,21	31,03	57,50	68,57	54,54	54,54	47,82	52,63	51,85	51,36
Umrli 2 g.	7	17	5	10	10	5	15	6	3	3	5	3	5	4	103
Umrli 3 g.	3	5	5	5	4	4	7	4	3	2	4	2	5	2	55
Umrli 4 g.	3	6	2	1	2	1	1	3	3	2	1	4	3	2	34
Umrli 5 g.	1	6	1	3	2	—	1	2	—	5	2	1	—	—	24
Umrli 6 g.	—	3	1	1	3	4	—	—	1	1	—	—	1	2	16
Umrli 7 g.	—	—	2	1	2	1	—	—	1	1	—	—	—	—	8
Umrli 2—7 g. — broj	14	37	16	21	23	15	24	15	11	18	12	10	14	10	240
%	27,45	42,52	23,88	23,86	29,11	20,83	16,55	20,83	20,75	29,50	22,22	26,31	23,33	25,00	24,81
% od ukup.	42,42	52,85	36,36	39,62	48,93	36,58	43,37	37,50	31,42	40,90	36,36	43,17	36,84	37,03	40,95
Umrli 8 g.	—	—	1	1	—	—	2	1	—	—	—	1	1	—	7
Umrli 9 g.	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	1	—	6
Umrli 10 g.	—	—	—	—	—	—	4	—	—	2	—	—	—	—	9
Umrli 11 g.	—	—	—	—	2	1	3	—	—	—	—	—	2	1	9
Umrli 12 g.	1	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	4
Umrli 13 g.	—	—	—	—	—	2	3	1	—	—	1	—	—	—	7
Umrli 14 g.	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	3
Umrli 8—14 g. — broj	1	—	3	1	3	5	16	2	—	2	3	2	4	3	45
%	1,96	4,47	1,13	1,13	3,79	6,94	11,03	2,77	—	3,27	5,55	5,26	6,66	7,50	4,65
% od ukup.	3,03	6,81	1,88	1,88	6,38	12,19	27,58	5,00	—	4,54	9,09	8,69	10,52	11,11	7,67

TABELA 7.

JABUKA 1833 — 1842.

	1833.	1834.	1837.	1838.	1839.	1840.	1841.	1842.	Svega
Rođeno	59	67	45	64	40	55	56	41	427
Umrlo	32	60	26	23	25	29	36	59	290
Odnos rođeni/umrli	1,84	1,11	1,73	2,78	1,60	1,90	1,56	0,69	1,47
Umrli 0—14 g. — broj	20	43	17	9	12	20	20	23	164
%	62,59	71,66	65,38	39,13	48,00	68,96	55,55	38,98	56,89
Umrli 1 g. — broj	8	21	9	4	5	6	4	8	65
%	25,00	35,00	34,61	17,39	20,20	20,68	11,11	13,55	22,55
% od ukup.	40,40	48,83	52,94	44,44	41,68	30,30	20,00	34,78	39,63
Umrli 2 g.	4	3	3	1	1	4	3	5	24
Umrli 3 g.	—	4	—	1	1	1	3	2	12
Umrli 4 g.	2	4	—	2	2	3	2	2	17
Umrli 5 g.	—	4	—	—	1	6	3	3	17
Umrli 6 g.	—	3	1	—	1	—	3	—	8
Umrli 7 g.	—	2	—	—	1	—	1	—	4
Umrli 2—7 g. — broj	6	20	4	4	7	14	15	12	82
%	18,75	33,31	15,38	17,39	18,00	48,27	41,66	20,33	28,27
% od ukup.	30,00	46,51	23,52	44,44	58,33	70,00	75,00	52,17	50,00
Umrli 8 g.	2	1	1	—	—	—	—	1	5
Umrli 9 g.	2	—	—	—	—	—	1	—	3
Umrli 10 g.	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Umrli 11 g.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Umrli 12 g.	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Umrli 13 g.	1	1	2	—	—	—	—	—	4
Umrli 14 g.	1	1	—	—	—	—	—	—	1
Umrli 8—14 g. — broj	6	2	4	1	—	—	1	3	17
%	18,75	3,33	15,38	4,34	—	—	2,77	5,08	5,86
% od ukup.	30,00	4,65	23,52	11,11	—	—	5,00	13,04	10,36

TABELA 8.

	1830.	1831.	1832.	1833.	1834.	1835.	1836.	1837.
Rođeno	140	100	114	126	114	117	160	121
Umrlo	196	295	170	125	158	127	106	130
Odnos rođeni/umrli	0,71	0,33	0,67	1,08	0,78	0,92	1,51	0,93
Umrli 0—14 g. — broj	83	98	74	64	84	64	47	68
%	42,34	33,22	43,52	51,20	53,16	50,39	44,33	52,30
Umrli 1 g. — broj	52	45	32	34	42	41	38	49
% od ukup.	26,53	15,25	18,82	27,20	26,58	32,28	35,84	37,69
% od 0—14	62,65	45,91	43,24	53,12	50,00	64,06	80,85	72,05
Umrli 2 g.	12	13	8	12	12	10	3	6
Umrli 3 g.	6	4	5	3	5	3	1	2
Umrli 4 g.	3	6	3	1	8	1	—	1
Umrli 5 g.	3	8	3	4	3	2	—	1
Umrli 6 g.	4	9	8	5	6	—	4	—
Umrli 7 g.	1	1	3	2	1	—	—	1
Umrli 2—7 g. — broj	29	41	30	27	35	16	8	11
% od ukup.	14,79	13,89	17,64	21,60	22,15	12,59	7,54	8,46
% od 0—14	34,93	41,83	40,54	36,48	41,66	25,00	17,02	16,17
Umrli 8 g.	2	1	4	—	1	1	—	2
Umrli 9 g.	—	1	—	—	—	2	—	1
Umrli 10 g.	—	1	2	—	4	—	—	3
Umrli 11 g.	—	1	3	1	—	1	1	—
Umrli 12 g.	—	2	2	1	1	1	—	1
Umrli 13 g.	—	4	—	1	1	1	—	—
Umrli 14 g.	—	2	1	—	—	1	—	1
Umrli 8—14 g. — broj	2	12	12	3	7	7	1	8
% od ukup.	1,02	4,06	7,05	2,40	4,43	5,51	0,94	6,15
% od 0—14	2,40	12,24	18,21	4,68	8,33	10,93	2,12	11,76

SREMSKA MITROVICA 1830—1847.

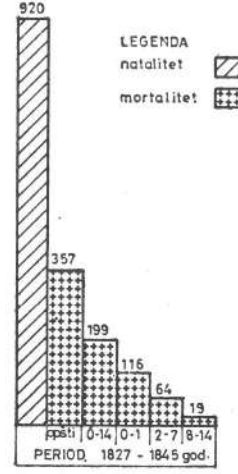
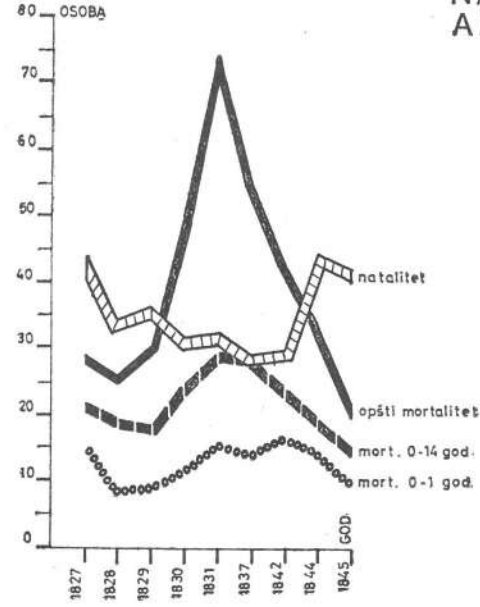
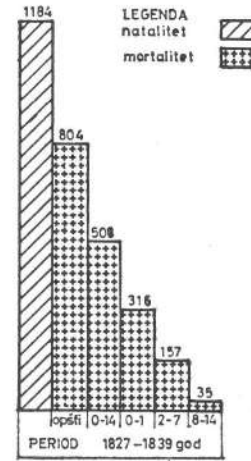
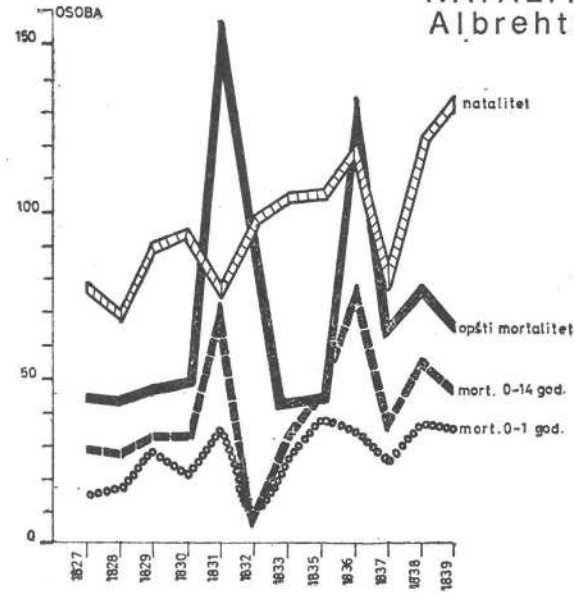
	1838.	1839.	1840.	1841.	1842.	1843.	1844.	1845.	1846.	1847.	Svega
	138	120	130	131	122	92	112	110	111	113	2.171
	113	164	183	147	142	134	98	101	101	143	2.630
	1,22	0,79	0,71	0,89	0,86	0,69	1,14	1,09	1,10	0,76	0,82
	65	67	93	85	41	55	46	43	45	57	1.179
	57,52	40,85	50,81	57,82	28,87	41,04	46,93	42,57	44,55	38,51	44,82
	44	45	35	50	30	37	27	24	29	34	688
	38,93	27,43	19,12	34,01	21,12	27,61	27,55	23,76	28,71	22,97	26,15
	67,69	67,16	37,63	58,82	73,17	67,27	58,69	55,81	64,44	59,64	58,35
	3	5	16	9	4	5	5	5	3	7	138
	3	7	8	9	2	4	5	2	2	5	76
	5	4	7	5	1	2	—	4	—	2	53
	3	1	7	4	1	2	—	—	1	1	44
	1	2	3	5	1	1	—	—	—	1	54
	1	—	6	—	—	—	—	2	3	1	22
	16	19	47	32	9	14	14	13	9	17	387
	14,15	11,58	25,68	21,76	6,33	10,44	14,28	12,87	8,91	11,43	14,71
	24,61	28,35	50,53	37,64	21,95	25,45	30,43	30,23	20,00	29,82	30,82
	1	1	2	1	1	1	2	3	—	—	23
	—	—	2	—	—	—	1	—	1	2	10
	1	—	2	—	—	—	1	2	1	—	17
	—	—	2	1	1	—	—	—	2	1	15
	2	1	2	—	—	1	1	—	1	2	18
	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	10
	—	1	—	—	—	1	—	1	2	1	11
	5	3	11	3	2	4	5	6	7	6	104
	4,42	1,82	6,01	2,04	1,40	2,93	5,10	5,94	6,93	4,05	3,95
	7,69	4,47	11,82	3,52	4,87	7,27	10,83	13,95	15,55	10,52	8,82

TABELA 8.

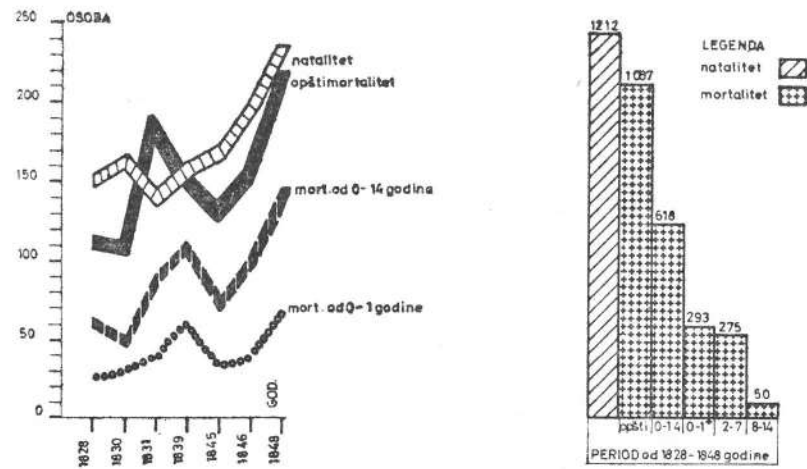
NOVI SAD 1829—1841.

	1829.	1830.	1831.	1832.	1833.	1835.	1836.	1837.	1838.	1841.	Svega
Rodeno	551	616	544	586	670	597	407	351	402	413	5.137
Umrlo	954	971	1.164	608	625	623	367	322	288	352	6.274
Odnos rođeni/umrli	0,58	0,63	0,48	0,96	1,07	0,96	1,10	1,09	1,35	1,17	0,81
Umrli 0—14 g. — broj	391	410	372	292	349	342	168	170	183	174	2.851
Umrli 0—14 g. — broj	40,98	66,55	31,95	48,02	55,84	54,89	45,77	52,79	63,54	49,43	45,44
Umrli 1 g. — broj	222	277	216	186	235	235	118	113	125	129	1.856
% od ukup.	23,27	28,52	18,55	30,59	37,60	37,72	32,15	35,09	43,40	36,64	29,58
% od 0—14	56,57	67,56	58,06	63,69	67,33	68,71	70,23	66,47	68,30	74,13	65,09
Umrli 2 g.	37	46	45	24	27	30	18	18	17	15	277
Umrli 3 g.	30	24	23	18	14	19	6	14	7	8	163
Umrli 4 g.	24	11	14	13	7	10	4	2	9	7	101
Umrli 5 g.	25	14	13	8	11	8	7	6	6	3	101
Umrli 6 g.	14	15	14	11	14	16	3	1	6	5	99
Umrli 7 g.	11	9	7	5	8	4	2	1	2	2	51
Umrli 2—7 g. — broj	141	119	116	79	81	87	40	42	47	40	792
% od ukup.	14,77	19,34	9,96	12,99	12,96	13,96	10,89	13,04	16,31	11,36	12,62
% od 0—14	36,06	29,02	31,18	27,05	23,20	25,43	23,80	24,70	25,68	22,98	27,77
Umrli 8. g.	5	3	11	10	5	6	—	4	4	3	51
Umrli 9 g.	8	2	8	2	7	4	3	2	3	—	39
Umrli 10 g.	6	3	8	4	5	2	1	3	2	2	36
Umrli 11 g.	—	1	1	2	4	—	1	—	—	—	9
Umrli 12 g.	3	1	4	4	3	3	3	1	1	—	23
Umrli 13 g.	4	1	5	—	5	4	1	3	—	—	23
Umrli 14 g.	2	3	3	5	4	4	1	2	1	—	22
Umrli 8—14 g. — broj	28	14	40	27	33	20	10	15	11	5	203
% od ukup.	2,93	1,44	3,43	4,44	5,28	3,21	2,72	4,65	3,81	1,42	3,23
% od 0—14	7,16	3,41	10,75	9,24	9,45	5,84	5,95	8,82	6,01	2,87	7,12

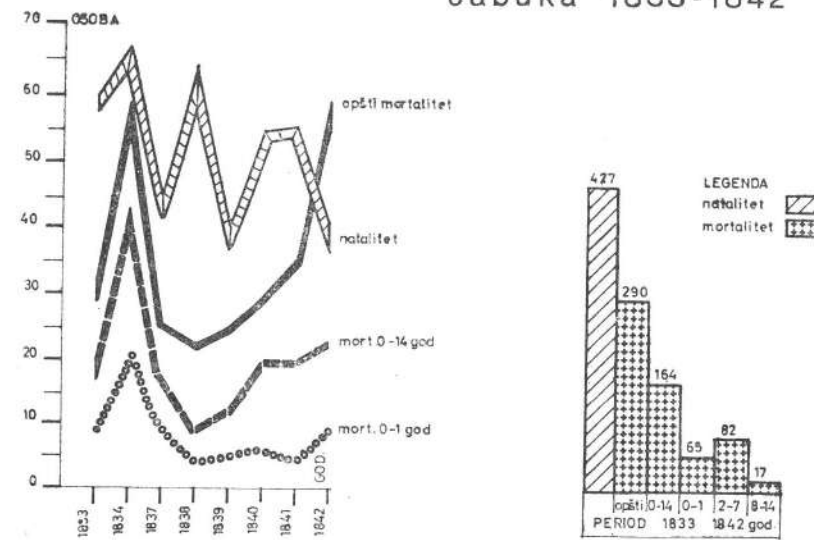
Napomena: Od 1836. g. nadalje nema podataka za katolički živalj

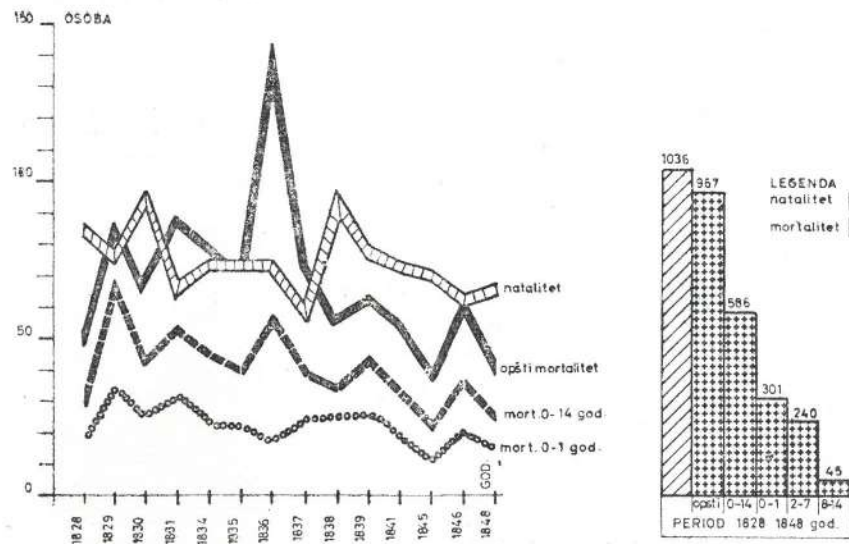
NATALITET - MORTALITET B. Palanka 1828-1848

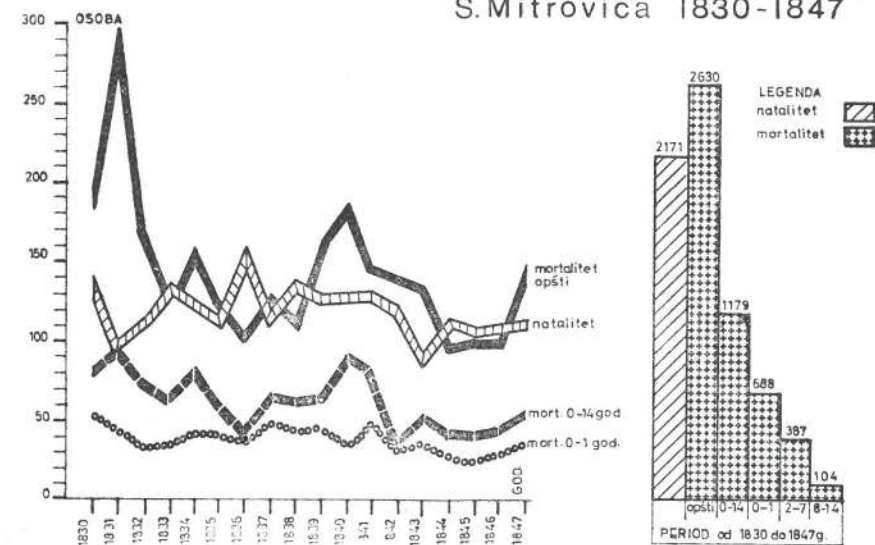
NATALITET - MORTALITET Jabuka 1833-1842

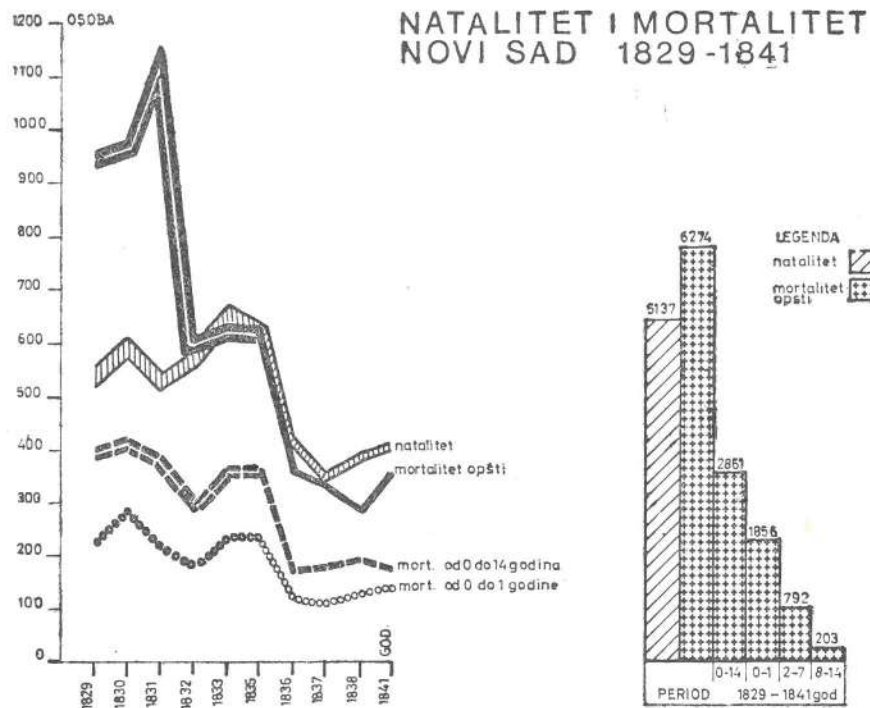

NATALITET - MORTALITET B. Brestovac 1828-1848

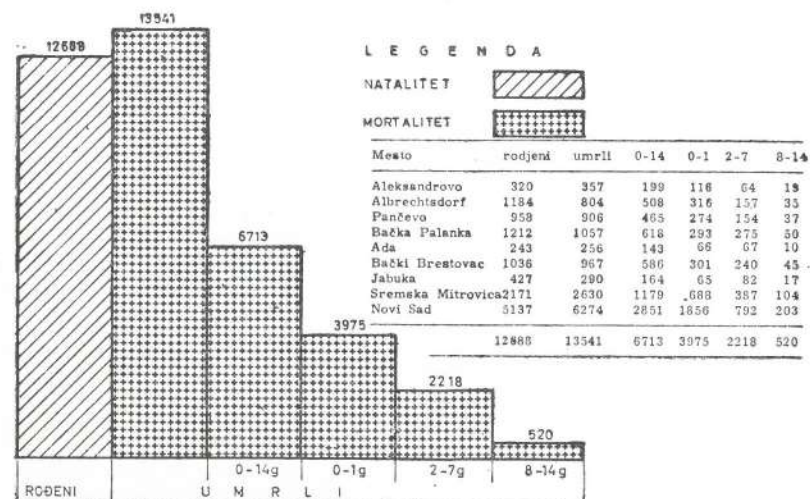

NATALITET - MORTALITET S. Mitrovica 1830-1847

NATALITET I MORTALITET 1827-1848

utiču na krajnji ishod da se čitavo posmatrano razdoblje predstavlja kao negativno: ukupno rođenih 12.688, a umrlo 13.541 osoba (obrati li se pažnja na količnike, to je izuzetno dobro uočljivo).

— Mada smo rekli da smo odabrali prvu polovinu XIX veka zato što je to vremensko razdoblje vreme kakve-takve stabilnosti, ipak treba reći da baš u ovom vremenu imamo i jednu epidemiju kolere 1830—1832. godine s jednim, ali znatno slabijim povraćajem 1836. godine. Epidemija kolere, može se slobodno reći, bila je presudan faktor u krajnjem rezultatu, i to svojim negativnim posledicama. Drugi negativni rezultat kolere pored porasta opšteg mortaliteta usled epidemije je i ukupni pad nataliteta u ovim godinama.

— Razmotri li se pak mortalitet dece od 0 do 14 godina, može se zapaziti:

- a) Da deca učestvuju s preko 50% u ukupnom mortalitetu stanovništva;
- b) Od toga deca 0—1 godine čine 29,43% ukupnog mortaliteta, ili 54,18% dečjeg mortaliteta;
- c) U narednim godinama pad mortaliteta u dece je sasvim evidentan, mada deca od 2. do 7. godine još uvek učestvuju u opštem mortalitetu sa 20,27%, a dečjem sa 37,69%;
- d) Dalji pad mortaliteta beleži se u dece od 8 do 14 godina, mada se zapaža njegov znatan porast u vreme kolere koja je pogodila decu ovog životnog doba.

Zaključci

Zadržavajući se, zasada, samo na podacima kao činiocima čisto egzaktne prirode, mogli bismo izvesti i neke opštije zaključke:

1. Dobijeni rezultati su ispunili očekivanja o potrebi i celishodnosti ovakve vrste istraživanja, i to iz više razloga:

a) U stanju smo da prvi put kažemo nešto tačnije, arhivskim podacima potkrepljeno, o mortalitetu dece, odnosima opšteg mortaliteta prema dečjem, kao i odnosima nataliteta i mortaliteta međusobno;

b) Da konkretno pokažemo kretanje mortaliteta dece prema životnom dobu: 0-1, 2-7 i 8-14 godina i međusobne odnose u okviru ovakve podele;

c) Pružene su, na brojčanim podacima zasnovane, mogućnosti da se prati kretanje mortaliteta dece u vremenu od blizu 25 godina (zavisno od očuvanosti izvora) i shodno tome mogućnosti za detaljnija razmatranja.

2. Polazeći od onoga čime već danas raspoložemo, slobodno možemo konstatovati da je u budućem radu neophodno prići što kompleksnije (sa baze socijalne sredine i odnosa u njoj, stepena medicinske zaštite i higijenskih prilika) i paralelno pratiti moguće izmene opštih kretanja i konkretnih podataka.

3. Kao nepobitan zaključak proizilazi izuzetno visok stepen dečjeg mortaliteta od preko 50% u odnosu na opšti.

4. Zanimljiv je podatak, danas gotovo nepojmljiv, koji zahteva i dopunska istraživanja širih okolnosti, o smrtnosti dece od 0 do 1 godine u odnosu od skoro 30% opšteg i blizu 55% dečjeg mortaliteta.

5. Negativan priraštaj je fenomen s kojim treba računati, i koji je ovde apsolutno vidljiv, u svim daljim zahvatima.

6. Bilo bi neophodno istraživanja i dalje razvijati, ali u širem vremenskom rasponu, tako da se obuhvati bar 30% svih naseljenih mesta, što bi pružilo dovoljnu osnovu za izvođenje definitivnijih sudova.

Napomena

Uz rad, kao vid priloga, pružene su dve vrste pokazatelja: tabelarni pregledi i grafički prikazi posmatranih mesta.

BIRTHRATE AND MORTALITY OF CHILDREN ON THE TERRITORY OF VOIVODINA IN THE FIRST HALF OF THE XIXth CENTURY

Petar MIKIĆ

The investigations on birthrate and mortality of children from 0 to 14 years of age on the territory of today's Voivodina in the first half of the XIXth century have been performed on the base of the saved record books. The obtained results showed us that, for the given period of time (almost 25 years), and in the places chosen for those surveys, 12.680 children were born there, while, simultaneously, 13.541 people died. Out of all dead persons, 6.713, or about 50% were children. Children mortality showed that out of the total number, 3.975 were children from 0 to 1 year of age, or 29,43% of the total mortality, i. e. 54,18% of children mortality; 2.218 were children from 2 to 7 years of age, or 20,27% out of the total, i.e. 37,69% of the children mortality. Tables and graphs show that children mortality is predominant in the general mortality. The situation was somewhat shanged during cholera epidemic from 1830—1832 and from 1836—1837.

By these investigations, the author first wants to establish whether realization of this action is possible and scientifically useful, and after that to undertake a more detailed treatment of this problem.

ZDRAVSTVENO-HIGIJENSKE PRILIKE I TERAPIJA OBOLELIH ZATVORENIKA U KAZNIONI VELIKOKIKINDSKOG DIŠTRIKTA GLEDANO KROZ RECEPTURU IZ 1868. GODINE

Slavko JOVIN

Na osnovu 241 recepta iz ambulante zatvora Velikokikindskog dištrikta, pronađenih u Arhivu Vojvodine, pokušali smo da zavirimo u robijaške ćelije i ocenimo zdravstvene i higijenske prilike, način lečenja i zaključimo ponešto o ishrani, pa i postupku prema ljudima koji su se ogrešili o zakone društva i dospeli između četiri zida ove ustanove. To nam je omogućila srećna okolnost što je na svakom receptu, između ostaloga, upisana i dijagnoza, ne uvek iscrpna, ne uvek jasno čitljiva, ali dovoljna kao putokaz u gradivo koje pokušavamo da obradimo.

Svi ovi recepti imaju klasičnu formu, sličnu današnjoj, sa zaglavljem na nemačkom jeziku: **Gr. Kikindaer Districts Gefangenanstalt**, s rubrikama za datum, ime bolesnika, dijagnozu i s margo prostorom s desne strane odeljenim s dve vertikalne linije za ubeležavanje cene leka, a izdati su bolesnicima u vremenskom rasponu od nepuna tri meseca. Prvi je datiran 4. aprila, a poslednji 30 juna. Svi recepti nose potpis ordinirajućeg lekara, dr Reindly, ispod ovog stoji »vide« J. Joanović, podbeležnik i »vide« dr Petrović. Pretpostavljamo da je Petrović bio glavni lekar Dištrikta ili gradski fizik koji je proveravao recepte sa stručne strane, a podbeležnik Joanović svojim potpisom odobravao isplatu lekova apotekaru. Nekada umesto Joanovića recept je potpisivao Krstonošić, bez naznake funkcije.

Na ovim receptima smo izbrojali 53 imena zatvorenika koji su 91 put болоvali od ukupno 32 bolesti. Ovaj odnos 53 prema 91 govori nam očevidno da su pojedini u ovom vremenskom roku i više puta болоvali, odnosno da su njihovi recepti nosili dve, tri, pa i više dijagnoza. Prema hronološkom redu i navedenim dijagnozama mogli smo zaključiti da su pojedinci zaista болоvali od više različitih i međusobno nezavisnih bolesti, kao što je to slučaj u zatvorenika Uroša Zavišina u kojega smo našli u toku devet dana tri dijagnoze: scabies, pediculi i pleuritis; ili u Aksentija Gradina: scorbut i ulcus corneae; u Johana Wingert-a: catarrhus intestini, pediculi, catarrhus pulmonum, rheuma, dekubitus od okova. U izvesnim slučajevima u pojedinaca s više dijagnoza radilo se samo o dijagnozama sinonimima, kao u zatvorenika Sovre Arsića: haemoptoe, febris interna, catarrhus pulmonum; ili u Jove Janjina: tussis, bronchitis catarrhalis, catarrhus pulmonum. Nekada srećemo u istog bolesnika nekoliko dijagnoza na prvi pogled različitih, a koje u stvari predstavljaju manifestacije jedne iste bolesti u različitim periodima evolucije, ili pak posledice ovih. Tako u Joce Di-